# TARİH

**10. SINIF**

## YAZILIYA HAZIRLIK

**1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 1 · 2. SÜRÜM**

**TYMM 2026-2027**



Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

**1.** Aşağıda Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında gerçekleşen altı askerî mücadeleye ait bilgi kartları ile bir tarih şeridi verilmiştir.

| Kart | Taraflar | Mücadeleye ait bilgi |
|---|---|---|
| A | Türkiye Selçuklu Devleti – Harezmşahlar | Erzincan yakınlarında yapıldı; Sultan I. Alaeddin Keykubad, Harezmşah Celaleddin'i yendi. |
| B | İmadeddin Zengi – Haçlılar | I. Haçlı Seferi sırasında kurulan ilk Haçlı kontluğuna son verildi. |
| C | Büyük Selçuklu Devleti – Doğu Roma (Bizans) | Sultan Alp Arslan, sağlam surlarıyla bilinen ve bugün Kars sınırları içinde bulunan kaleyi aldı. |
| D | Türkiye Selçuklu Devleti – Türkmenler | Baba İlyas ve Baba İshak'ın önderliğinde Adıyaman ve Maraş'ta başladı; devlet ayaklanmayı güçlükle bastırdı. |
| E | Kutalmışoğlu Süleyman Şah – Doğu Roma | Marmara Denizi'ne yakın önemli bir Doğu Roma şehri alınarak merkez yapıldı. |
| F | Türkiye Selçuklu Devleti ve Türk beyleri – Haçlılar | I. Haçlı Seferi'nden sonra gelen üç Haçlı ordusu Merzifon, Konya ve Ereğli'de yenildi. |

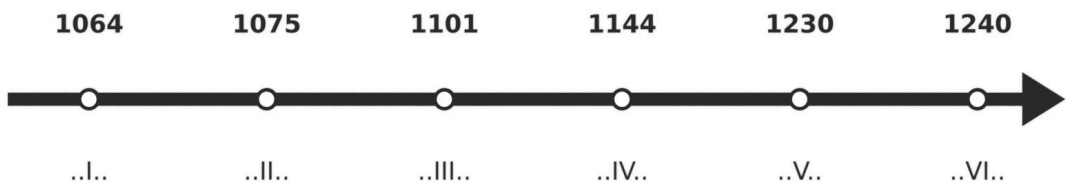


Tarih şeridi: ..I.. (1064) – ..II.. (1075) – ..III.. (1101) – ..IV.. (1144) – ..V.. (1230) – ..VI.. (1240)

**1.1. Kronolojinin doğru olabilmesi için tarih şeridinde rakamla belirtilen boşluklara gelmesi gereken kartın harfini ve mücadelenin adını yazınız. (6 puan)**

**1.2. Kartlarda verilen mücadelelerden hangisi Anadolu'da yeni bir Türk devletinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır? Bu mücadelenin Türk tarihinin seyrine etkisini yazınız. (4 puan)**

**2.** Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

IV. Haçlı Seferi'nin asıl hedefi, Kudüs'ü Müslümanlardan geri almaktı. Ancak Venedik gemileriyle yola çıkan Haçlılar 1203'te Konstantiniye (İstanbul) önlerine geldi. Doğu Roma yönetiminin kendilerine vadedilen parayı ödememesi üzerine Haçlılar 1204'te şehri ele geçirip yağmaladı. Doğu Roma toprakları Haçlılar ile Venedikliler arasında paylaşıldı, İstanbul'da Latin İmparatorluğu kuruldu. Doğu Roma soylularından bazıları İznik, Trabzon ve Epir'de ayrı devletler kurdu. Bu dönemde batıdaki güçlü komşusunun dağılmasından yararlanan Türkiye Selçuklu Devleti, Akdeniz ve Karadeniz kıyılarındaki önemli liman şehirlerini aldı; sınırları iki denize ulaşan devletin ticaret yollarındaki etkisi arttı. İznik'teki devlet İstanbul'u 1261'de geri alsa da Doğu Roma bir daha eski gücüne kavuşamadı.

*(Bu metin, IV. Haçlı Seferi'ne dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

**2.1. Metne göre IV. Haçlı Seferi'nin Anadolu'daki Türk siyasi varlığına etkilerini iki madde hâlinde yazınız. (6 puan)**

**2.2. Metinden yararlanarak IV. Haçlı Seferi'nin Doğu Roma İmparatorluğu açısından sonucunu belirtiniz. (4 puan)**

**3.** Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

**Kaynak A**

Avrupa'da 1147'de düzenlenen II. Haçlı Seferi'ne Alman Kralı III. Konrad ve Fransa Kralı VII. Louis komutasındaki ordular katıldı. Anadolu'ya ilk giren Alman ordusu, Eskişehir yakınlarındaki Dorileon'da Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud'un ordusu karşısında ağır bir yenilgiye uğradı. Fransız ordusu da 1148'in başında Denizli ile Antalya arasındaki yolda Selçuklu birliklerinin saldırılarıyla büyük kayıplar verdi. Antalya'ya ulaşan Haçlıların önemli bir kısmı artık savaşamayacak kadar aç, hasta ve bitkin bir hâldeydi. Bu durumu gören Türkler çarpışmayı durdurdu; açları doyurdu, hastaları tedavi ettirdi ve onlara para dağıttı. Bu davranışlardan etkilenen yaklaşık üç bin Fransız genci Selçukluların himayesine sığındı. Türkler, kendilerine sığınan bu gençleri din değiştirmeye zorlamadı. Anadolu'yu karadan geçemeyen Haçlıların bir kısmı deniz yoluyla Suriye'ye ulaştı ve 1148'de Dımaşk'ı (Şam) kuşattı ancak şehri alamadı. Bu seferden sonra Batılı tarihçiler, Türklerin büyük bir gayretle savunduğu Anadolu için Türkiye adını kullanmaya başladı.

*(Bu metin, II. Haçlı Seferi'ne dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

**Kaynak B**

Kudüs'ün 1187'de Müslümanların eline geçmesi üzerine Avrupa'da III. Haçlı Seferi düzenlendi. Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa komutasındaki ordu karadan Anadolu'ya geçti. Türkiye Selçuklu birlikleri, ani baskınlarla bu orduya ağır kayıplar verdirdi. İmparator 1190'da Silifke yakınlarında Göksu Irmağı'nı geçerken boğuldu; bunun üzerine Alman ordusunun büyük bölümü dağıldı. Deniz yoluyla gelen İngiltere Kralı I. Richard ve Fransa Kralı II. Philippe'in orduları, Eyyubilerin elindeki Akka Limanı'nı kuşatarak 1191'de ele geçirdi. I. Richard, kuşatma sırasında esir alınan yaklaşık 2700 kişiyi eşleri ve çocuklarıyla birlikte öldürttü. Kıbrıs'ı da alan Haçlıların Doğu Akdeniz kıyılarındaki hâkimiyeti güçlendi; kıyıdaki Haçlı devletleri yaklaşık yüz yıl daha varlığını sürdürdü. Ancak Haçlılar, seferin asıl hedefi olan Kudüs'ü geri alamadı.

*(Bu metin, III. Haçlı Seferi'ne dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

**3.1. Kaynak A'ya göre Türklerin Antalya yakınlarında Haçlılara yönelik davranışlarını, Kaynak B'de I. Richard'ın Akka'da esirlere yaptıklarıyla karşılaştırınız. Türklerin bu davranışlarının hangi anlayışı yansıttığını belirtiniz. (5 puan)**

**3.2. Kaynak A ve Kaynak B'de anlatılan Haçlı seferlerinin Türk ve İslam tarihinin seyrine etkilerini benzerlik ve farklılıkları açısından aşağıdaki T cetveline yazınız. (10 puan)**

| Benzerlikler | Farklılıklar |
|---|---|
| … | … |
| … | … |

**4.** Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

**Kaynak A**

İslamiyet öncesi Türk devletlerinde devletle ilgili önemli konular, kurultay (toy) adı verilen mecliste görüşülürdü. Kurultaya kağan başkanlık eder; hatun, hanedan üyeleri, boy beyleri ve komutanlar katılırdı. Savaş ve barış kararları, hukuki meseleler, vergiler ve devletin iç işleri burada konuşulurdu. Boy beyleri kurultaya kendi boylarının temsilcisi olarak katılır, devlet işleri onların da görüşü alınarak karara bağlanırdı.

**Kaynak B**

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra kurultayın yerini divan aldı. Büyük Selçuklu Devleti'nde devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı en yüksek kurul Divan-ı A'lâ (Büyük Divan) idi. Bu divana, sultanın atadığı vezir başkanlık ederdi. Devlet işleri, Divan-ı A'lâya bağlı alt divanlarda konularına göre ayrılarak yürütülürdü: Mali işlere Divan-ı İstîfâ, iç ve dış yazışmalara Divan-ı Tuğra (İnşa), askerî işlere Divan-ı Arz, idari ve mali işlerin denetimine ise Divan-ı İşrâf bakardı. Bu divanları, sultana bağlı ve alanında yetişmiş görevliler yönetirdi. Türkiye Selçuklu Devleti'nde Büyük Selçuklu divan teşkilatı büyük ölçüde sürdürüldü. Bununla birlikte sultanın başkentte bulunmadığı ya da hastalandığı zamanlarda ona naib-i saltanat adı verilen görevliler vekâlet etmeye başladı. İkta arazilerinin kayıtlarını tutan, menşur ve beratları hazırlayıp dağıtan pervane adlı görevli de bu dönemde önem kazandı.

*(Kaynak A ve Kaynak B, MEB 10. Sınıf Tarih ders kitabındaki bilgilerden ve Türk devletlerinin merkez teşkilatına dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

**4.1. Kaynaklara göre İslamiyet öncesi Türk devletlerindeki kurultay ile Büyük Selçuklu Devleti'ndeki Divan-ı A'lâyı karşılaştırarak devlet yönetiminde meydana gelen değişimi açıklayınız. (10 puan)**

**4.2. Kaynak B'ye göre Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki divan teşkilatını değişim ve süreklilik açısından değerlendiriniz. Bu teşkilatta meydana gelen değişimin nedenini açıklayınız. (10 puan)**

**5.** Aşağıdaki soruları metne ve tabloya göre cevaplayınız.

Büyük Selçuklu Devleti'nde taşra, eyalet adı verilen bölgelere ayrılırdı. Eyaletleri merkeze bağlı hanedan üyeleri ile şıhne adı verilen askerî valiler yönetirdi. Her vilayette mülki işlerden sorumlu bir amîd (sivil vali), mali işlere bakan bir âmil, adli işleri yürüten bir kadı ve güvenlikten sorumlu bir subaşı görevlendirilirdi. Çarşı ve pazarlarda ölçü, tartı ve fiyatları denetleyen, satılan malların kalitesine bakan görevliye muhtesip denirdi. Merkez ile taşra arasındaki haberleşmeyi ise berid adı verilen teşkilat sağlardı.

*(Bu metin, MEB 10. Sınıf Tarih ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)*

| Durum | Açıklama |
|---|---|
| 1 | Bir şehrin çarşısındaki bazı fırıncıların ekmeği eksik tartarak sattığı ve fiyatları keyfî olarak artırdığı anlaşılmıştır. |
| 2 | Bir vilayette geceleri yol kesen ve evlere giren bir hırsız çetesinin yakalanması gerekmektedir. |
| 3 | Sultanın verdiği bir emrin uzaktaki bir vilayete hızla ulaştırılması ve oradaki gelişmelerin merkeze bildirilmesi gerekmektedir. |

**5.1. Metne göre tablodaki durumlarda hangi görevlinin ya da teşkilatın sorumlu olacağını yazınız. (6 puan)**

**5.2. Selçuklularda ülkenin eyaletlere ayrılarak hanedan üyeleri ve merkezden atanan görevliler eliyle yönetilmesini İslamiyet öncesi Türk devletlerindeki yönetim anlayışıyla ilişkilendirerek değişim ve süreklilik açısından değerlendiriniz. (4 puan)**

**6.** Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

**Kaynak A**

X-XII. yüzyıllarda Karahanlıların hâkim olduğu Türkistan'da Kaşgar, Balasagun, Semerkant ve Buhara gibi şehirler, Çin'i Ön Asya'ya bağlayan İpek Yolu üzerinde bulunuyordu. Bu şehirlerin çoğu, surlarla çevrili bir iç kale ile onun çevresindeki şehristan adı verilen iç şehirden oluşuyordu. Ticaret canlandıkça Çin'den gelen ipek ve porselen, Hindistan'dan gelen baharat, Türkistan bozkırlarından getirilen at ve hayvan ürünleri bu şehirlerin pazarlarında el değiştirmeye başladı. Çarşıların, atölyelerin ve kervan konaklama yerlerinin bulunduğu, rabad adı verilen dış mahalleler büyüdü. Tüccar ve zanaatkârların yerleşmesiyle şehirlerin nüfusu arttı; zamanla rabad şehir hayatının merkezi hâline geldi. Karahanlı hükümdarları, ticaret yolları boyunca kervanların güvenle konaklayabileceği ribatlar yaptırdı. Ticaretten elde edilen gelirlerle şehirlerde camiler, medreseler, saraylar ve köprüler inşa edildi.

*(Bu metin, Türkistan'daki Karahanlı şehirlerine dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

**Kaynak B**

Selçuklular Dönemi'nde sultanlar, devlet adamları ve varlıklı kişiler; dükkân, han, hamam, bağ, bahçe ve köy gibi gelir getiren mülklerini vakfederdi. Bu mülklerden elde edilen gelirlerle cami, medrese, şifahane, kervansaray, köprü ve çeşme gibi yapılar yaptırılır; bu yapıların bakım ve onarımı ile burada çalışanların ücretleri karşılanırdı. Vakfın gelirlerinin nerelere harcanacağı, vakfiye adı verilen belgelerde ayrıntılı olarak yazılırdı. Vakıf medreselerinde öğrenciler ücretsiz eğitim görür, şifahanelerde hastalar ücretsiz tedavi edilirdi. Vakıf kervansaraylarında yolcular ve tüccarlar belirli bir süre ücretsiz konaklar, yemek yer, hayvanlarının bakımı yapılırdı. Bazı vakıflar, gelirlerinin bir bölümünü yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine ayırırdı.

*(Bu metin, Selçuklu Dönemi vakıflarına dair genel tarihî bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

**6.1. Kaynak A'ya göre Türkistan'da ticaret ile şehirlerin gelişmesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız. (10 puan)**

**6.2. Kaynak B'ye göre vakıfların Selçuklu şehirlerindeki ekonomik ve sosyal hayata etkilerini değerlendiriniz. (10 puan)**

**6.3. Kaynak A ve Kaynak B'ye göre Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte şehirlerin gelişmesinde hükümdarların ve vakıfların üstlendiği rolleri karşılaştırınız. (5 puan)**

**7.** Tarih öğretmeni, öğrencilerinden "Selçuklu Şehirlerinde Gündelik Hayat" konulu bir sergi panosu hazırlamalarını istemiştir. Kerem'in pano taslağındaki bilgi kartları aşağıda verilmiştir. Bu kartlardan ikisinde hatalı bilgi bulunmaktadır.

| Kart | Bilgi |
|---|---|
| 1 | Selçuklu şehirlerinde mahalleler; dinî, etnik ya da mesleki farklılıklara göre şekillenirdi. |
| 2 | Selçuklu ülkesinde gayrimüslimlerden alınan haraç vergisi, bu kişiler Müslüman olduktan sonra da alınmaya devam ederdi. |
| 3 | Şehirlerde genellikle farklı mahallelerde oturan Müslümanlar ve gayrimüslimler aynı çarşı ve pazarlarda alışveriş yapardı. |
| 4 | Selçuklularda tüccarlar toplumda büyük itibar görürdü; yolda saldırıya ya da beklenmedik bir zarara uğrayan tüccarların kaybı tazmin edilirdi. |
| 5 | Selçuklu ülkesinde yalnızca Selçuklu sultanları adına basılan paralar geçerliydi; başka ülkelerin paraları alışverişte kullanılamazdı. |

**7.1. Taslakta hatalı bilgi bulunan kartları belirleyerek bu bilgilerin doğrularını yazınız. (6 puan)**

**7.2. Taslaktaki doğru bilgilerden yararlanarak Selçuklu şehirlerinde ekonomik hayat ile şehrin mahalle ve çarşı düzeni arasındaki ilişkiye dair bir çıkarımda bulununuz. (4 puan)**

## ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

| SORU NO | ÖĞRENME ÇIKTISI | BECERİLER |
|---|---|---|
| 1 | TAR.10.1.1. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihinin seyrine etkilerini karşılaştırabilme — a) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadeleleri tarih şeridi üzerinde sıralar. b) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin özelliklerini belirler. | Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme · Kavramsal beceriler: KB2.14. Yorumlama |
| 2 | TAR.10.1.1. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihinin seyrine etkilerini karşılaştırabilme — b) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin özelliklerini belirler. c) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin etkilerini benzerlik ve farklılıkları açısından listeler. | Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme, SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.8. Sorgulama |
| 3 | TAR.10.1.1. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihinin seyrine etkilerini karşılaştırabilme — b) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin özelliklerini belirler. c) Türk tarihinin seyrini değiştiren önemli askerî mücadelelerin etkilerini benzerlik ve farklılıkları açısından listeler. | Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.7. Karşılaştırma), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.8. Sorgulama · Değer: D9. Merhamet (2.1) |
| 4 | TAR.10.1.2. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorumlayabilme — b) değişim ve sürekliliğin etkilediği unsurları inceler. c) değişim ve sürekliliğin kurumlara etkilerini sorgular. ç) değişim ve sürekliliğin neden ve sonuçlarını açıklar. | Alan becerileri: SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama), SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.8. Sorgulama |
| 5 | TAR.10.1.2. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorumlayabilme — a) değişim ve sürekliliği sağlayan unsurları inceler. c) değişim ve sürekliliğin kurumlara etkilerini sorgular. | Alan becerileri: SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama · Kavramsal beceriler: KB2.8. Sorgulama |
| 6 | TAR.10.1.3. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi sorgulayabilme — c) Farklı kaynaklar üzerinden konuya ilişkin bilgi toplar. d) Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişki hakkında çıkarım yapar. | Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.8. Sorgulama · Değer: D20. Yardımseverlik (5.2) |

| YAZILIYA HAZIRLIK (1. DÖNEM - 1. YAZILI) · SENARYO 1 · 2. SÜRÜM | | |
|---|---|---|
| **SORU NO** | **ÖĞRENME ÇIKTISI** | **BECERİLER** |
| 7 | TAR.10.1.3. Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişkiyi sorgulayabilme — ç) Topladığı bilgilerin doğruluğunu değerlendirir. d) Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları arasındaki ilişki hakkında çıkarım yapar. | Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.8. Sorgulama, KB3.3. Eleştirel Düşünme |

| PUANLAMA TABLOSU | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **1** | **2** | **3** | **4** | **5** | **6** | **7** | **TOPLAM** |
| *10* | *10* | *15* | *20* | *10* | *25* | *10* | ***100*** |

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 1** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 10. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Bu kâğıt, aynı senaryonun 2. sürümüdür: öğrenme çıktıları, soru sayısı ve puanlar 1. sürümle aynı, sorular farklıdır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

## ÇÖZÜMLER

**1. Doğru cevap:**

1.1. **(6 puan)** Her boşluk için kart harfi ile mücadele adının birlikte doğru yazılması gerekir; her doğru boşluk 1 puandır.

- I (1064): C – Ani'nin Fethi **(1 puan)**
- II (1075): E – İznik'in Fethi **(1 puan)**
- III (1101): F – Haçlılara karşı kazanılan Merzifon, Konya ve Ereğli savaşları; bu mücadelelerin yerleşik tek bir adı olmadığından "1101 Haçlı Seferleri", "1101 Haçlı Seferi'nin durdurulması", "Merzifon Savaşı" ya da "Ereğli Savaşı" gibi 1101'de Haçlı ordularına karşı kazanılan zaferleri belirten her ad kabul edilir **(1 puan)**
- IV (1144): B – Urfa'nın Fethi (Urfa Kontluğu'na son verilmesi) **(1 puan)**
- V (1230): A – Yassıçemen (Yassıçimen) Savaşı **(1 puan)**
- VI (1240): D – Babaîler İsyanı **(1 puan)**

1.2. **(4 puan)**

- Anadolu'da yeni bir Türk devletinin kurulmasıyla sonuçlanan mücadelenin İznik'in Fethi (E kartı) olarak belirtilmesi **(2 puan)**
- Etkisinin "Türkiye Selçuklu Devleti kurulmuş, Anadolu'nun Türk yurdu hâline gelme süreci hızlanmıştır." ya da "Türk hâkimiyeti Marmara kıyılarına, Doğu Roma'nın başkentinin yakınlarına kadar ulaşmıştır." ya da "Türklerin İstanbul'a yaklaşması üzerine Doğu Roma Batı'dan yardım istemiş, bu durum Haçlı Seferleri'ne zemin hazırlamıştır." şeklinde yazılması; bunlardan birinin yazılması yeterlidir **(2 puan)**

Kısmi puan: Mücadele adı doğru, etkisi bağlam dışı ise 2 puan; mücadele adı yazılmadan yalnızca Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulduğu yazılmışsa 2 puan verilir.

**Örnek doğru cevap:** 1.1. I: C – Ani'nin Fethi, II: E – İznik'in Fethi, III: F – Merzifon, Konya ve Ereğli savaşları, IV: B – Urfa'nın Fethi, V: A – Yassıçemen Savaşı, VI: D – Babaîler İsyanı. 1.2. Anadolu'da yeni bir Türk devletinin kurulmasıyla sonuçlanan mücadele, Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın İznik'i fethetmesidir. İznik'in merkez yapılmasıyla Türkiye Selçuklu Devleti kurulmuş ve Anadolu'nun Türk yurdu hâline gelme süreci hızlanmıştır. Türk hâkimiyetinin Marmara kıyılarına kadar ulaşması üzerine Doğu Roma Batı'dan yardım istemiş, bu durum Haçlı Seferleri'ne zemin hazırlamıştır.

**Yanlış cevap:** Mücadelelerin yerlerinin karıştırılması (ör. 1075'e Ani'nin Fethi, 1230'a Babaîler İsyanı yazılması); yalnızca kart harfi yazılıp mücadele adının yazılmaması ya da kart harfi ile mücadele adının birbiriyle uyuşmaması; 1.2'de Ani'nin Fethi, Urfa'nın Fethi ya da Yassıçemen Savaşı'nın gösterilmesi; İznik'in Fethi'nin Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasını sağladığının yazılması.

**2. Doğru cevap:**

2.1. **(6 puan)**

- I. Doğu Roma'nın parçalanıp zayıflamasıyla Türkiye Selçuklu Devleti'nin batıdaki en güçlü rakibinin tehdidinden büyük ölçüde kurtulduğunun, Doğu Roma'nın artık Anadolu'yu Türklerden geri alacak gücünün kalmadığının (Anadolu'daki Türk varlığının güvence altına alındığının) belirtilmesi **(3 puan)**
- II. Türkiye Selçuklularının bu ortamdan yararlanarak Akdeniz ve Karadeniz kıyılarındaki liman şehirlerini aldığının, iki denize ulaşarak ticaret yollarındaki etkisini artırdığının ve siyasi, ekonomik açıdan güçlendiğinin belirtilmesi **(3 puan)**

Kısmi puan: II. maddede yalnızca kıyılara ulaşıldığı yazılır, bunun devleti güçlendirdiği belirtilmezse 2 puan verilir.

2.2. **(4 puan)**

- Doğu Roma'nın başkenti İstanbul'u kaybettiğinin, topraklarının Haçlılar ile Venedikliler arasında paylaşılıp birbirinden ayrı küçük devletlere bölündüğünün ve İstanbul'u 1261'de geri almasına rağmen eski gücüne bir daha kavuşamadığının belirtilmesi **(4 puan)**

Kısmi puan: 2.2'de yalnızca İstanbul'un yağmalandığı ya da işgal edildiği yazılır, Doğu Roma'nın bölünüp kalıcı olarak zayıfladığı belirtilmezse 2 puan verilir.

**Örnek doğru cevap:** 2.1. IV. Haçlı Seferi'nde Doğu Roma parçalanıp zayıfladığı için Türkiye Selçuklu Devleti batıdaki en güçlü rakibinin tehdidinden büyük ölçüde kurtulmuş, Anadolu'daki Türk varlığı güvence altına alınmıştır. Bu ortamdan yararlanan Türkiye Selçukluları Akdeniz ve Karadeniz kıyılarındaki liman şehirlerini almış, ticaret yollarındaki etkisini artırarak güçlenmiştir. 2.2. Doğu Roma başkenti İstanbul'u kaybetmiş, toprakları Haçlılar ile Venedikliler arasında paylaşılmış ve birbirinden ayrı küçük devletlere bölünmüştür. 1261'de İstanbul'u geri alsa da eski gücüne bir daha kavuşamamıştır.

**Yanlış cevap:** IV. Haçlı Seferi'nde Türkiye Selçuklu Devleti'nin İstanbul'u aldığının ya da Haçlıların Kudüs'ü geri aldığının yazılması; 2.1'de İstanbul'un yağmalanmasının ya da Latin İmparatorluğu'nun kurulmasının Türk siyasi varlığına etkisi olarak gösterilmesi; 2.2'de Doğu Roma'nın bu seferle güçlendiğinin ya da toprak kazandığının yazılması.

**3. Doğru cevap:**

3.1. **(5 puan)**

- I. Türklerin savaşamayacak durumdaki Haçlılarla çarpışmayı bırakıp onlara yardım ettiği, I. Richard'ın ise Akka'da esir alınan kişileri eşleri ve çocuklarıyla birlikte öldürttüğü şeklinde karşılaştırma yapılması **(2 puan)**
- II. Türklerin açları doyurduğunun, hastaları tedavi ettirdiğinin ve onlara para dağıttığının belirtilmesi **(1 puan)**
- III. Türklerin kendilerine sığınan Fransız gençlerini din değiştirmeye zorlamadığının belirtilmesi **(1 puan)**
- IV. Türklerin bu davranışlarının savaşta bile çaresiz duruma düşen düşmana karşı merhamet, insanlık ve hoşgörü anlayışını yansıttığının belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: Karşılaştırma yapılmadan yalnızca Türklerin davranışları sıralanırsa I. ölçüt için 1 puan verilir; diğer ölçütler her biri 1 puandır.

3.2. **(10 puan)**

- Benzerlik I. İki seferde de Haçlı ordularının Anadolu'dan geçerken Türkiye Selçukluları karşısında ağır kayıplar verdiğinin, Anadolu'nun Haçlılara karşı savunulan bir Türk yurdu olduğunun görüldüğünün belirtilmesi **(3 puan)**
- Benzerlik II. İki seferin de asıl hedefine ulaşamadığının (II. Haçlı Seferi'nde Dımaşk'ın, III. Haçlı Seferi'nde Kudüs'ün alınamadığının) belirtilmesi **(2 puan)**
- Farklılık III. II. Haçlı Seferi'nin Haçlılara hiçbir kazanç sağlamadan sona erdiği, III. Haçlı Seferi'nde ise Haçlıların Akka'yı ve Kıbrıs'ı alarak kıyılardaki hâkimiyetlerini güçlendirdiği ve Haçlı devletlerinin ömrünün yaklaşık yüz yıl uzadığının belirtilmesi **(3 puan)**
- Farklılık IV. II. Haçlı Seferi'nde asıl mücadelenin Anadolu'da Türkiye Selçuklularıyla yapıldığı, III. Haçlı Seferi'nde ise Alman ordusu Anadolu'da dağıldıktan sonra asıl mücadelenin Suriye-Filistin kıyılarında Eyyubilerle yapıldığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Yukarıdaki ölçütlerden yalnızca birine yer verilmesi hâlinde 3, ikisine 5, üçüne 8 puan verilir. II. Haçlı Seferi'nden sonra Batılıların Anadolu için Türkiye adını kullanmaya başladığını belirterek Anadolu'nun Türk yurdu olarak tanındığını yazan cevap, IV. ölçüt yerine kabul edilir.

**Örnek doğru cevap:** 3.1. Türkler, Antalya yakınlarında savaşamayacak kadar aç, hasta ve bitkin durumdaki Haçlılarla çarpışmayı bırakmış; açları doyurmuş, hastaları tedavi ettirmiş ve onlara para dağıtmıştır. Kendilerine sığınan Fransız gençlerini de din değiştirmeye zorlamamışlardır. I. Richard ise Akka'da esir alınan yaklaşık 2700 kişiyi eşleri ve çocuklarıyla birlikte öldürtmüştür. Türklerin davranışları, savaşta bile çaresiz duruma düşen düşmana merhamet ve insanlıkla yaklaşma anlayışını yansıtır. 3.2. Benzerlikler: İki seferde de Haçlı orduları Anadolu'dan geçerken Türkiye Selçukluları karşısında ağır kayıplar vermiş, Anadolu'nun bir Türk yurdu olduğu görülmüştür. İki sefer de asıl hedefine ulaşamamış; Dımaşk ve Kudüs alınamamıştır. Farklılıklar: II. Haçlı Seferi Haçlılara hiçbir kazanç sağlamadan sona ermiştir; III. Haçlı Seferi'nde ise Haçlılar Akka'yı ve Kıbrıs'ı alarak kıyılardaki hâkimiyetlerini güçlendirmiş, Haçlı devletleri yaklaşık yüz yıl daha varlığını sürdürmüştür. II. Haçlı Seferi'nde asıl mücadele Anadolu'da Türkiye Selçuklularıyla yapılmıştır; III. Haçlı Seferi'nde ise Alman ordusu Anadolu'da dağılmış, asıl mücadele Suriye-Filistin kıyılarında Eyyubilerle yapılmıştır.

**Yanlış cevap:** 3.1'de Türklerin Haçlıları esir alıp öldürdüğünün ya da kendilerine sığınanları zorla din değiştirmeye mecbur bıraktığının yazılması; 3.2'de iki seferin de Haçlıların zaferiyle sonuçlandığının yazılması, III. Haçlı Seferi'nde Kudüs'ün Haçlılarca geri alındığının belirtilmesi, benzerlik ve farklılık yerine yalnızca olayların özetlenmesi.

**4. Doğru cevap:**

4.1. **(10 puan)**

- I. Kurultayın kağanın başkanlığında hanedan üyeleri ve boy beylerinin katıldığı, devletin siyasi, askerî, hukuki ve mali işlerinin bir arada görüşüldüğü bir meclis olduğunun belirtilmesi **(3 puan)**
- II. Divan-ı A'lâ'nın da devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı en yüksek kurul olarak kurultayın işlevini sürdürdüğünün belirtilmesi **(2 puan)**
- III. Divan-ı A'lâya sultanın atadığı vezirin başkanlık etmeye başladığının ve devlet işlerinin konularına göre alt divanlara ayrıldığının (iş bölümü yapıldığının) belirtilmesi **(3 puan)**
- IV. Boy temsilcisi olarak söz sahibi olan beylerin yerini sultana bağlı ve alanında yetişmiş devlet görevlilerinin aldığının, böylece devlet yönetiminin kurumsallaştığının ve merkezî otoritenin güçlendiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Yukarıdaki ölçütlerden yalnızca birine yer verilmesi hâlinde 3, ikisine 5, üçüne 8 puan verilir.

4.2. **(10 puan)**

- I. Süreklilik: Türkiye Selçuklularında Büyük Selçuklu divan teşkilatının (Divan-ı A'lâ, vezirin başkanlığı ve alt divanlar) büyük ölçüde sürdürüldüğünün belirtilmesi **(3 puan)**
- II. Değişim: Naib-i saltanat ve pervane gibi yeni görevlerin ortaya çıktığının ya da önem kazandığının belirtilmesi **(2 puan)**
- III. Değişimin nedeni olarak sultanın sefer, hastalık gibi nedenlerle başkentte bulunmadığı zamanlarda devlet işlerinin aksamaması ihtiyacının ve ikta arazilerinin kayıt ve dağıtım işlerinin düzenli yürütülmesi ihtiyacının gösterilmesi; Moğol istilalarının yarattığı zor koşulların ve devletin değişen ihtiyaçlarının yazılması da kabul edilir **(3 puan)**
- IV. Bu değişimle devlet yönetiminin sürekliliğinin sağlanmasının ve merkezî otoritenin korunmasının amaçlandığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Yukarıdaki ölçütlerden yalnızca birine yer verilmesi hâlinde 3, ikisine 5, üçüne 8 puan verilir. Süreklilik ve değişim unsurları doğru yazılıp neden yazılmazsa en fazla 5 puan verilir.

**Örnek doğru cevap:** 4.1. Kurultay, kağanın başkanlığında hatun, hanedan üyeleri, boy beyleri ve komutanların katıldığı; savaş ve barış, hukuk, vergi gibi devlet işlerinin bir arada görüşüldüğü bir meclisti. Divan-ı A'lâ da devlet işlerinin karara bağlandığı en yüksek kurul olarak bu geleneği sürdürmüştür. Ancak divana sultanın atadığı vezir başkanlık etmeye başlamış, devlet işleri maliye, yazışma, askerlik ve denetim gibi konulara göre alt divanlara ayrılmıştır. Böylece boylarını temsil eden beylerin yerini sultana bağlı ve alanında yetişmiş devlet görevlileri almış, devlet yönetimi kurumsallaşmış ve merkezî otorite güçlenmiştir. 4.2. Türkiye Selçuklularında Büyük Selçuklu divan teşkilatı büyük ölçüde sürdürülmüştür; bu bir sürekliliktir. Naib-i saltanat ve pervane gibi yeni görevlerin ortaya çıkması ise bir değişimdir. Bu değişimin nedeni, sultanın başkentte bulunmadığı ya da hastalandığı zamanlarda devlet işlerinin aksamaması ve ikta kayıtlarının düzenli tutulması ihtiyacıdır. Türkiye Selçukluları bu yolla devlet yönetiminin sürekliliğini sağlamayı ve merkezî otoriteyi korumayı amaçlamıştır.

**Yanlış cevap:** Kurultayın yalnızca savaş zamanında toplanan bir ordu meclisi olduğunun ya da divanın hanedan üyelerinden oluştuğunun yazılması; Divan-ı A'lâya vezir yerine boy beylerinin başkanlık ettiğinin belirtilmesi; Türkiye Selçuklularında divan teşkilatının tamamen kaldırıldığının yazılması; değişim ve süreklilik unsurlarının yer değiştirilerek verilmesi.

**5. Doğru cevap:**

5.1. **(6 puan)**

- Durum 1: Muhtesip; çarşıdaki ölçü, tartı ve fiyat denetimi söz konusudur **(2 puan)**
- Durum 2: Subaşı; vilayetin güvenliği söz konusudur (eyaletin askerî valisi olarak şıhne yazılması da kabul edilir) **(2 puan)**
- Durum 3: Berid teşkilatı; merkez ile taşra arasındaki haberleşme söz konusudur **(2 puan)**

5.2. **(4 puan)**

- Süreklilik: İslamiyet öncesi Türk devletlerinde ülkenin hanedanın ortak malı sayıldığının ve ülkenin bölümlere ayrılarak hanedan üyelerince yönetildiğinin, bu geleneğin Selçuklularda eyaletlerin hanedan üyelerine verilmesiyle sürdüğünün belirtilmesi **(2 puan)**
- Değişim: Eyaletlerde hanedan üyelerinin yanında merkezden atanan şıhne, amîd, âmil, kadı ve muhtesip gibi görevlilerin bulunmasıyla taşranın merkeze daha sıkı bağlandığının; İslam ve İran devlet geleneklerinden alınan yeni görevlerin ortaya çıktığının belirtilmesi **(2 puan)**

**Örnek doğru cevap:** 5.1. Durum 1'deki ölçü, tartı ve fiyat hilesine muhtesip, Durum 2'deki güvenlik sorununa subaşı bakar; Durum 3'teki emrin ulaştırılmasını ve haberlerin merkeze bildirilmesini ise berid teşkilatı sağlar. 5.2. İslamiyet öncesi Türk devletlerinde ülke hanedanın ortak malı sayılır ve bölümlere ayrılarak hanedan üyelerince yönetilirdi. Selçuklularda eyaletlerin hanedan üyelerine verilmesi bu geleneğin devamıdır; bu bir sürekliliktir. Bununla birlikte eyaletlerde merkezden atanan şıhne, amîd, âmil, kadı ve muhtesip gibi görevliler bulunmaya başlamış, taşra merkeze daha sıkı bağlanmıştır; bu da bir değişimdir.

**Yanlış cevap:** Çarşıdaki ölçü ve fiyat hilesine kadının ya da âmilin baktığının, güvenlik sorununa muhtesibin baktığının yazılması; berid teşkilatının vergi topladığının belirtilmesi ya da Durum 3 için yazışmaları hazırlayan merkezdeki Divan-ı Tuğra'nın (İnşa) gösterilmesi; 5.2'de Selçuklularda eyaletlerin yalnızca boy beylerine bırakıldığının ya da hanedan üyelerinin yönetimden tamamen uzaklaştırıldığının yazılması.

**6. Doğru cevap:**

6.1. **(10 puan)**

- I. Şehirlerin İpek Yolu üzerinde bulunmasıyla farklı bölgelerin mallarının el değiştirdiği ticaret merkezleri hâline gelmesi **(2 puan)**
- II. Ticaret yolları boyunca yaptırılan ribatların kervanların güvenle konaklamasını sağlayarak ticareti canlandırması **(2 puan)**
- III. Ticaretin canlanmasıyla tüccar ve zanaatkârların şehirlere yerleşmesi ve şehirlerin nüfusunun artması **(2 puan)**
- IV. Çarşı, atölye ve konaklama yerlerinin bulunduğu rabadın büyümesiyle şehrin surların dışına doğru genişlemesi ve şehir hayatının merkezinin rabada kayması **(2 puan)**
- V. Ticaretten elde edilen gelirlerle şehirlerin cami, medrese, saray ve köprü gibi yapılarla imar edilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Her ölçüt 2 puandır. Ticari gelişmeler sıralanıp şehirlerin gelişmesiyle ilişki kurulmazsa toplamda en fazla 4 puan verilir.

6.2. **(10 puan)**

- Ekonomik I. Dükkân, han ve hamam gibi gelir getiren mülklerin vakfedilmesiyle şehirlerdeki ticari ve zanaat faaliyetlerinin desteklenmesi, vakıf gelirlerinin şehir ekonomisine katkı sağlaması **(2 puan)**
- Ekonomik II. Kervansaray ve köprü gibi yapıların yapılıp bakımlarının sürdürülmesiyle ulaşımın kolaylaşması; tüccarların ücretsiz konaklamasıyla ticaretin teşvik edilmesi **(2 puan)**
- Ekonomik III. Vakıf yapılarında çalışanların ücretlerinin karşılanmasıyla insanlara iş imkânı sağlanması; bu hizmetlerin devlet hazinesine yük olmadan, düzenli ve sürekli biçimde yürütülmesi **(2 puan)**
- Sosyal IV. Medrese ve şifahanelerde ücretsiz eğitim ve sağlık hizmeti verilmesiyle halkın eğitim ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması **(2 puan)**
- Sosyal V. Yolculara, yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesiyle yardımlaşma ve dayanışmanın güçlenmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Her ölçüt 2 puandır. Ekonomik ve sosyal etkiler ayrımı yapılmadan doğru açıklanan her ölçüt de puan alır.

6.3. **(5 puan)**

- I. Hükümdarların ticaret yolları boyunca ribatlar yaptırarak ticaretin güvenliğini sağladığının ve ticareti desteklediğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- II. Hükümdarların cami, medrese, saray ve köprü gibi yapılarla şehirleri imar ettiğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- III. Vakıfların bu tür yapıları kalıcı gelirlerle yaşattığının, bakım, onarım ve çalışan giderlerini karşıladığının belirtilmesi **(1 puan)**
- IV. Vakıfların ücretsiz eğitim, sağlık, konaklama ve yardım hizmetleriyle şehir halkının sosyal ihtiyaçlarını karşıladığının belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: Yalnızca hükümdarların ya da yalnızca vakıfların rolü yazılırsa en fazla 3 puan verilir. Vakıfların sultanlar ve devlet adamlarınca da kurulduğunu belirterek iki rolün birbirini tamamladığını açıklayan cevaplar da kabul edilir.

**Örnek doğru cevap:** 6.1. Kaşgar, Balasagun, Semerkant ve Buhara gibi şehirler İpek Yolu üzerinde bulundukları için Çin'den, Hindistan'dan ve bozkırlardan gelen malların el değiştirdiği ticaret merkezleri olmuştur. Hükümdarların yaptırdığı ribatlar kervanların güvenle konaklamasını sağlayarak ticareti canlandırmıştır. Ticaretin canlanmasıyla tüccar ve zanaatkârlar şehirlere yerleşmiş, nüfus artmıştır. Çarşı ve atölyelerin bulunduğu rabad büyümüş, şehirler surların dışına taşmış ve şehir hayatının merkezi rabad olmuştur. Ticaretten elde edilen gelirlerle şehirler cami, medrese, saray ve köprülerle imar edilmiştir. 6.2. Vakfedilen dükkân, han ve hamamlar şehirlerdeki ticaret ve zanaat faaliyetlerini desteklemiştir. Kervansaray ve köprülerin yapılıp bakımlarının sürdürülmesi ulaşımı kolaylaştırmış, tüccarların ücretsiz konaklaması ticareti teşvik etmiştir. Vakıf yapılarında çalışanların ücretleri karşılanmış, bu hizmetler devlet hazinesine yük olmadan sürekli hâle gelmiştir. Medrese ve şifahanelerde ücretsiz eğitim ve tedavi sağlanmış, yolculara ve yoksullara yapılan yardımlarla toplumda yardımlaşma ve dayanışma güçlenmiştir. 6.3. Hükümdarlar ticaret yollarına ribatlar yaptırarak ticaretin güvenliğini sağlamış, cami, medrese, saray ve köprülerle şehirleri imar etmiştir. Vakıflar ise bu yapıları kalıcı gelirlerle yaşatmış; eğitim, sağlık, konaklama ve yardım hizmetleriyle halkın sosyal ihtiyaçlarını karşılamıştır. Hükümdarlar daha çok şehirlerin imarında ve ticaretin korunmasında, vakıflar ise yapıların sürekliliğinde ve sosyal hizmetlerde etkili olmuştur.

**Yanlış cevap:** Ribatların yalnızca askerî amaçla yapıldığının yazılması; şehirlerin ticaretin canlanmasıyla küçüldüğünün ya da rabadın bir saray adı olduğunun belirtilmesi; vakıfların devletin vergi toplayan bir kurumu olarak açıklanması; vakıf hizmetlerinin ücretli olduğunun yazılması.

**7. Doğru cevap:**

7.1. **(6 puan)**

- 2 numaralı kartın hatalı olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**; doğrusunun "Gayrimüslimler Müslüman olduklarında haraç vergisi alınmazdı." şeklinde yazılması **(2 puan)**
- 5 numaralı kartın hatalı olduğunun belirtilmesi **(1 puan)**; doğrusunun "Selçuklu paralarının yanında İtalyan florini, Mısır ve Halep paraları, halife altınları gibi ticari ilişki kurulan ülkelerin paraları da geçerliydi." şeklinde yazılması **(2 puan)**

Kısmi puan: Hatalı kart doğru belirlenip doğrusu yazılmazsa her kart için 1 puan verilir. 5 numaralı kart için yalnızca "Yabancı ülkelerin paraları da kullanılırdı." ifadesinin yazılması 2 puan olarak kabul edilir.

7.2. **(4 puan)**

- I. Mahallelerin dinî, etnik ve mesleki farklılıklara göre şekillenmesinin, şehrin yerleşim düzeninin insanların inancına ve geçim yoluna (mesleğine) göre biçimlendiğini gösterdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- II. Farklı mahallelerde oturan toplulukların aynı çarşı ve pazarları kullanmasının, çarşının şehrin bütün halkını buluşturan ortak ekonomik merkez olduğunu gösterdiğinin belirtilmesi; tüccarlara sağlanan güvencenin çarşı ve pazarları canlı tuttuğunun yazılması da kabul edilir **(2 puan)**

Kısmi puan: Ekonomik hayatın şehrin düzenini etkilediği genel olarak ifade edilip kartlardan örnek verilmezse 2 puan verilir.

**Örnek doğru cevap:** 7.1. 2 numaralı kart hatalıdır; gayrimüslimler Müslüman olduklarında haraç vergisi alınmazdı. 5 numaralı kart hatalıdır; Selçuklu paralarının yanında İtalyan florini, Mısır ve Halep paraları gibi ticari ilişki kurulan ülkelerin paraları da geçerliydi. 7.2. Selçuklu şehirlerinin düzeni ekonomik hayatla iç içe şekillenmiştir. Mahalleler inanca ve mesleğe göre ayrıştığı için şehrin yerleşim düzeni insanların geçim yollarını da yansıtmıştır. Farklı mahallelerde oturan Müslümanlar ve gayrimüslimler aynı çarşı ve pazarlarda alışveriş yapmış; tüccarlara sağlanan güvenceyle canlı tutulan çarşılar, şehrin bütün halkını bir araya getiren ortak ekonomik merkezler hâline gelmiştir.

**Yanlış cevap:** 1, 3 veya 4 numaralı kartların hatalı olarak gösterilmesi; 2 numaralı kartın doğrusunun "Haraç vergisi Müslümanlardan da alınırdı." şeklinde yazılması; 7.2'de ekonomik hayat ile mahalle ve çarşı düzeni arasında ilişki kurulmadan yalnızca kartlardaki bilgilerin tekrar edilmesi.